

Функціонально-стилістичні вияви жаргонної лексики в заголовках інтернетного видання «Українська правда» // Культура слова. – 2014. – Вип. 79. – С. 135–141. (0,6 друк. арк.)

Марина Навальна

**ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ВИЯВИ ЖАРГОННОЇ
ЛЕКСИКА В ЗАГОЛОВКАХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯ
«УКРАЇНСЬКА ПРАВДА»**

Для мови українських засобів масової інформації початку ХХІ ст. характерне вживання жаргонної лексики, яку фахівці вважають одним із найдискусійніших явищ мовленнєвої культури. Складно знайти інший лінгвістичний феномен, з приводу якого так би протилежно розходилися думки дослідників щодо внутрішньомовного ракурсу співвіднесення жаргонної лексики з літературним стандартом, розмовною мовою, територіальними діалектами, міським субетнолектом та ін. У цей період жаргонізми активно функціонують і в мові українських інтернет-видань. Українські мовознавці відзначають тенденцію до використання жаргонізмів не тільки в молодіжній та кримінальній, а й суспільно-політичній тематиці медійних публікацій. Пропонуємо простежити використання найпоширеніших жаргонізмів у заголовках газети «Українська правда» (УП, www.pravda.com.ua) на початку ХХІ ст.

Особливо насиченими жаргонною лексикою були заголовки інтернетного в період виборів до рад різних рівнів. Уживали, як відомі, так і нові жаргонізми на позначення негативних явищ та процесів. Зокрема, кримінальний жаргонізм *заказуха* «убивство на замовлення» автори використовують зі значенням «стаття, телепередача чи фільм на чиєсь замовлення», напр.: *«Телеканали побили рекорди «заказухи». Лідер – Перший національний»* (УП, 15.08.2012); *«Заказуха» від Партії регіонів* (УП, 19.07.2011); *«Янукович відхрестився від «руки Кремля»: Це все заказуха»*

(УП, 14.01.2010).

З'явилася нова форма жаргонізму *заказуха* – *заказушка* «дешева заказуха». Обидва жаргонізми є кальками з російської мови, бо утворені за словотвірною моделлю цієї мови, пор.: *«У Тимошенко назвали «заказушкою» звинувачення СБУ»* (УП, 12.09.2009).

Із темою негативних і замовних матеріалів у мові засобів масової інформації пов'язане вживання жаргонізму *чорнуха*. Словники жаргонізмів фіксують цю лексему зі значенням «те, що пов'язане із смертю, стражданням, злочинами; засмучує своїм змістом». У заголовках аналізованого інтернет-видання лексему *чорнуха* подають зазвичай зі значенням «замовна негативна інформація в засобах масової інформації стосовно політичних опонентів», напр.: *«Замовниця «чорнухи» проти опозиції витратила на неї в 28 разів більше, ніж заробила»* (УП, 26.10.2012); *«У «Регіонах» кажуть, що зменшать покарання за «чорнуху»...* (УП, 19.09.2012).

Дедалі ширше використовують у заголовках «Української правди» новий жаргонізм *джинса* «замовні матеріали в засобах масової інформації», напр.: *«Експерт: у ЗМІ стає більше «джинси» і виборцю це допомагає»* (УП, 5.10.2012); *«Джинса» є у третині матеріалів регіональних ЗМІ»* (УП, 28.05.2012); *«Журналісти обіцяють бойкотувати і викривати «джинсу» політиків»* (УП, 20.03.2012); *«Журналісти ТСН навели факти «цензури та джинси»* (УП, 7.05.2010).

Жаргонізм *джинса* зазвичай уживають:

1) у радіопрограмах, телеканалах та виданнях, де розміщують замовні матеріали, напр.: *«ICTV та «Україна» – лідери за розміщенням «джинси»* (УП, 11.09.2012); *«Найбільше «джинси» за жовтень знайшли на Першому»* (УП, 13.11.2012); *«Канали продовжують замовчувати деякі теми і випускати «джинсу»* (УП, 14.06.2011);

2) у матеріалах про політичні партії, блоки та їхніх лідерів, які замовляють потрібну та вигідну їм інформацію, напр.: *«Комуністи України:*

«Джинса и партия едины» (заг.). Захисники пролетаріату задніх не пасуть. За кількістю джинси за останній місяць КПУ вже обійшла провладні партії...» (УП, 26.07.2012); «Тигінко і КПУ виходять у лідери «джинси» (УП, 11.07.2012); «Джинса – «Королівська». Ціна – народна» (УП, 15.02.2011); «Король «джинси» Віктор Медведчук» (УП, 21.12.2011).

Від жаргонізму *джинса* утворено нове дієслово *джинсувати* «розміщувати замовні матеріали в засобах масової інформації», напр.: *«За які гроші «джинсує» уряд України»* (УП, 16.07.2012).

Функціонування жаргонізмів *заказуха, чорнуха, джинса* в заголовках інтернетного видання передусім сигналізує про використання адміністративного ресурсу з боку влади в період виборчих процесів щодо державних та комунальних засобів масової інформації, водночас вільне вживання жаргонної лексики в заголовках електронного видання засвідчує відсутність у ньому цензури, стверджує демократичні засади та свободу у висловленнях авторів «Української правди».

Найвиразнішу групу жаргонних одиниць за емоційно-експресивним насиченням у заголовках суспільно-політичної тематики становлять лексеми, які позначають предмети, дії та стани, що характеризують конкретних політиків, державних і громадських діячів, їхніх родичів та членів родини. Вони виражені здебільшого іменниками та дієсловами. Такі мовні одиниці, які раніше вживали переважно в усно-розмовному мовленні, у заголовках інтернет-видання постають як дієвий засіб негативної оцінки діяльності представників влади, політичних лідерів тощо.

Молодіжний жаргонізм *мажор*, який раніше вживали переважно в середовищі студентів зі значеннями: «1. Матеріально забезпечена молода людина, яка вдає із себе представника еліти й підкреслює свою вищість над іншими. 2. Підліток, син заможних батьків. 3. Несумлінний студент, який пропускає заняття, не виконує завдань і под.», останнім часом набув великого поширення серед споживачів інформації, що дає підстави вважати його сленгізмом. Напр.: *«У Запоріжжі знову судять дніпропетровського*

«**мажора**» (УП, 16.02.2012); «**Мажор** Рудь таки відсидить за потрібне вбивство» (УП, 27.09.2012); «**Мажор**, що перевернув «Швидку допомогу», вимагає мільйон від матері загиблої» (УП, 12.04.2012).

Лексема *мажор* у заголовках «Української правди» позначає зазвичай дітей чи інших молодих родичів політичних, партійних, державних діячів, які стали винуватцями чи учасниками дорожньо-транспортних пригод, злочинів тощо. Напр.: «В Одесі п'яний **мажор** на джипі в'їхав у натовп продавців» (УП, 11.03.2012); «Право **«мажора»** (заг.). Минулого місяця міліція затримала небожа Ганни Герман – Олега Бокала – за побиття власної дружини» (УП, 22.08.2012); «**Мажор** напав на комунальника через пісок» (УП, 26.01.2012).

Нерідко цей сленгізм стає частиною складних слів, напр.: «Миколаївський **мажор-насильник** був активістом «Регіонів» (УП, 19.03.2012); «В Ужгороді **чиновник-мажор** влаштував стрілянину» (УП, 17.01.2012). У читачів він асоціюється передусім з негативною інформацією, трагічними наслідками від поведінки молодих людей.

У українській літературній мові лексема *тушка* відома як «зменш. до туша; тіло убитої тварини, дичини і т. ін. невеликого розміру». У заголовках «Української правди» лексемі *тушка* використовують як новий жаргонізм – «депутат Верховної Ради України, який з особистої матеріальної чи іншої зацікавленості у важливих питаннях голосує на боці фракцій, до яких не входить і до яких їх виборці не обирали», напр.: «До «регіонів» приєдналася ще одна **«тушка»** (УП, 18.09.2012); «У Раді стало більше на дві **«тушки»** (УП, 3.07.2012); «Батько «найщирішого вболівальника України» – **«тушка»** (УП, 13.06.2012); «Томенко: Тиск на мажоритарників опозиції – не виправдання для **«тушок»** (УП, 21.11.2012); «Регіонам» не вистачає трьох **«тушок»** до більшості?» (УП, 20.11.2012); «У Партії регіонів націлилися на 70 % і сподіваються на **«тушок»** (УП, 24.10.2012).

Називання депутатів *тушками* в заголовках «Української правди» засвідчує їх непостійність, безвідповідальність перед виборцями, зухвалість,

зрадництво, втрату морально-етичних засад, пор.: *«Чечетов хвалиться, що «регіони» переманили 40 «тушок»* (УП, 26.11.2012); *«Азаров відправив БЮТівські тушки на округи»* (УП, 31.07.2012); *«Томенко вірить у «морально-політичний» запобіжник для «тушок»* (УП, 5.08.2012).

Депутатів, яких називають *тушками*, у заголовках інтернет-видання автори характеризують здебільшого негативно і щодо депутатської діяльності, і щодо особистих рис, у такий спосіб виражають зневажливе ставлення до них, пор.: *«Другу Рибаків у Раді кричали «тушка», а він показав непристойний жест»* (УП, 21.02.2012); *«До середи «регіони» дозбирають «тушок», яких нестатє»* (УП, 26.11.2012).

Від жаргонізму *тушка* утворено інші нові складні та оказіональні одиниці, напр.: *тушка-кандидат, тушкодень* та ін., пор.: *«Тушка-кандидат від «Регіонів» відхрещується від «Бентлі»* (УП, 27.08.2012); *«Бюджет ухвалять в останній тушкодень»* (УП, 4.12.2012).

Різні процеси в суспільстві автори «Української правди» передають за допомогою дієслів-жаргонізмів кримінальної тематики. Такі лексеми негативно характеризують дії та стани в українському соціумі. Їх використовують здебільшого з певною стилістичною настановою. Проникнення жаргонізмів у заголовки зумовлене насамперед потребою характеризувати середовище певних соціальних груп, а також вживати їх як засіб емоційного висловлення в іншій тематиці. Останнім часом їх нерідко використовують для опису політичних та суспільних процесів, поведінки відомих осіб. Аналізоване інтернетне видання надто насичене такою жаргонною дієслівною лексикою. Зокрема, кримінальний жаргонізм *відмазати* «виправдати когось, зняти звинувачення з когось; підтримати когось, виручити, часто за допомогою грошей» зазвичай подають у заголовках публікацій на кримінальну тематику стосовно відомих осіб, напр.: *«Апеляційний суд теж «відмазав» Кучму від убивства»* (УП, 20.01.2012); *«Адвокати Кучми хочуть «відмазати» клієнта, бо немає*

Мельниченка» (УП, 17.11.2011); «Міліція **відмазала** депутата Тимошенко від ДТП?» (УП, 26.07.2010).

Нерідко цей жаргонізм уживають у заголовках публікацій із суспільно-політичного життя зі значенням «підтримувати, захищати когось», пор.: «Герман **«відмазала»** Януковича віршем Чехова» (УП, 19.08.20011); «Ющенко в рекламному інтерв'ю в газеті Ахметова **«відмазав»** владу» (заг.). *Екс-президент Віктор Ющенко вважає, що влада проведе «відносно чесні вибори»* (УП, 29.08.2012).

Кримінальний жаргонізм *мочити* має два зафіксованих значення: «1. Бити, ударяти з великою силою. 2. Убивати». Його вживають в «Українській правді» у заголовках публікацій на теми політичного життя з незафіксованим значенням «гостро критикувати», напр.: «Агітатори «регіонів» вчили школярів **«мочити»** Тимошенко і К» (УП, 25.09.2012); «Янукович і його оточення» нас почали **мочити**» (УП, 28.09.2010).

У заголовки виносять жаргонізми, які використовують не тільки представники злочинських чи кримінальних середовищ, а й працівники правоохоронних органів. Такі лексеми є експресивними, здебільшого лаконічними, мають нейтральні відповідники і побутують в усному мовленні.

До лексики журналістів увійшло кримінальне дієслово *шити*, що має двоє значень – «убивати» та «необґрунтовано звинувачувати когось у чомусь» та словосполуча *шити справу*. Зазвичай його подають у другому значенні. Напр.: «Прокуратура не захотіла **шити справу** за невиплату зарплат» (УП, 5.01.2011); «Зернотрейдерам почали **«шити справи»**» (УП, 13.08.2010).

Простежуємо тенденцію до використання кримінального жаргонізму *шити* не тільки щодо дій правоохоронних органів, а й щодо дій представників влади, політиків, громадян тощо. Напр.: 1) щодо акцій та пікетів: «Депутати **шиють справу** за лазерне шоу на підтримку Тимошенко» (УП, 20.01.2012); «За штурм обладміністрації з вилами **«шиють»** 5 років» (УП, 7.12.2011); «У Слов'янську «тризубівцю» **«шиють»**

організацію вибуху» (УП, 30.09.2011); 2) виборчих процесів та результатів виборів: «Харківським бюлетенем вирішили не **шити справу**» (УП, 5.01.2010); 3) кримінальних процесів проти чиновників: «Вінницькому чиновнику **шиють справу** на сотні тисяч» (УП, 23.05.2011); «Кримському экс-спікеру **шиють** ще одну справу» (УП, 28.01.2012).

Уживання в текстах ЗМІ жаргонної лексики є одним з найефективніших засобів вираження експресивної оцінки, яка, проте, нерідко буває виявом мовної агресії, адже жаргонізми в публіцистичних текстах постають як дієвий засіб негативної оцінки діяльності представників влади, політичних лідерів. Кримінальний жаргонізм *пришити* «убити когось» вживають у заголовках зі значенням «необґрунтовано намагатися звинувати когось у чомусь», напр.: «Водіям хочуть **пришити** справи за спробу відкупитися від ДАІ» (УП, 29.01.2011).

Новими виявами є поширення жаргонізму *пришити* в контексті з виразним політичним спрямуванням, пор.: «Генпрокуратура ще раз спробує **пришити** Тимошенко до Лазаренко» (УП, 21.07.2011); «Одеський чиновник **пришив** сліпим артистам зі Львова ярлик «бандерівців» (УП, 9.06.2011).

Розширюють сферу свого вживання і жаргонізм-дієслова, які характеризують шахрайську, брехливу поведінку когось, що є вигідною для одних і невигідною для інших. Ними називають поняття поза межами конкретного соціального середовища. Молодіжно-кримінальний жаргонізм *косити* «1. Ухилятися від чого-небудь (як правило, від служби в армії). 2. Прогулювати уроки. 3. Наслідувати когось, намагатись бути схожим на когось. 4. Удавати з себе хворого; симулювати хворобу. 5. Спекулювати» та *відкосити* «хилитися від чогось» у заголовках інтернет-видання подають не тільки у фіксованому значенні, але й у значенні «захворіти», пор.: «Тюремники вважають, що Луценко **косив** від суду» (УП, 20.01.2012); «Грип почне **косити** українців у листопаді» (УП, 26.09.2012).

Активно послуговуються автори жаргоном *кришувати*. Відомі словники жаргонізмів подають тільки жаргонізм *криша* «1. Голова, мізки,

здоровий глузд. 2. Зв'язки у владних та правоохоронних структурах». Хоч буквальною перекладом російського жаргонізму *крыша* є українська жаргонна одиниця *дах*, яку вживають зі значенням «прикриття від рекету, мафії; зв'язки у владних та правоохоронних структурах», пор.: «...є надійний *«дах»* в особі народного депутата...» (УП, 24.02.2011); «Батьківщина»: Литвин *«кришував»* підкуп депутатів, хай відповідає» (УП, 16.02.2012); «Правоохоронці заперечують, що *кришували* секс-бізнес. МВС призначило перевірку» (УП, 11.11.2010).

Отже, активне використання жаргонізмів у заголовках «Української правди» спричинене кількома позамовними чинниками: 1) за політизованістю всіх верств населення; 2) криміналізацією суспільства; 3) тиском влади на державні та комунальні засоби масової інформації; 4) розкутістю та вульгаризацією усного мовлення, порушенням засад культури мови.

Деякі з жаргонізмів набули додаткових значень, не зафіксованих у відповідних словниках жаргонів. Вони є одним із найефективніших засобів вираження експресивної оцінки, яка нерідко передає не просто негативні процеси, стани та дії, але й буває виявом мовної агресії, вульгаризації як окремих публічних осіб, так і журналістів.

Багато жаргонних одиниць є кальками відповідних російських ключових слів або лексемами, оформленими відповідно до російської орфоепії.

Жаргонна лексика активно проникала до заголовків публікацій про вибори. За допомогою цієї лексики негативно характеризували учасників виборчих перегонів, особливо тих, хто хоче бути обраним і дає багато обіцянок.

Жаргонізми називають як осіб, так і процеси та дії в суспільстві, що вийшли за межі професійних і соціальних груп.

Однією з основних причин функціонування жаргонної лексики в

суспільно-політичних матеріалах електронного видання є, зокрема, її виразне стилістичне маркування. Саме ця особливість уможлиблює реалізацію жаргонізмами в публіцистичних текстах різноманітних комунікативних інтенцій адресанта, перетворюючи раціональну публіцистичну інформацію в експресивно впливову.

У заголовках публікацій на суспільно-політичні теми жаргонні одиниці контрастують із нейтральною лексикою, вони протиставляються книжним словам, надають писемному стилю імпровізації, індивідуалізації, емоційності та експресивності, що зазвичай характерне для усно-розмовного мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

Навальна М. Динаміка лексикону української періодики початку ХХІ ст. : [монографія] / М.І. Навальна. – К., Інститут української мови ; Видавничий дім Дмитра Бурого, 2011. – 328 с.

Стрельбицька Л. Інтернет як полігон розвитку природної мови / Л. Стрельбицька // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2005. – № 538. – С. 33–38.

Третяк Н.В. Жаргонна лексика в друкованих ЗМІ (номінативно-експресивна функція) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Н.В. Третяк. – К., 2008. – 20 с.

Чемеркін С.Г. Трансформації розмовного стилю в Інтернет-комунікації / С.Г. Чемеркін // Мовознавство. – 2007. – №4 – 5. – С. 36–43.

СЛОВНИКИ

Словник української мови : В 11-ти т. – К. : Наук. думка, 1979. – Т. ХІ. – 658 с.

Ставицька Л. Український жаргон. Словник: Містить близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень / Леся Ставицька. – К. : Критика, 2005. – 496 с.